

۳۸۵۸۲

۱۰ / ۸ / ۱۳۸۰

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی عوامل مؤثر بر فرهنگ سیاسی دانشجویان دانشگاه تهران

بوسیله

رضا بیات ریزی

۱۴۳۸۲

پایان نامه

ارائه شده به دانشکده تحصیلات تکمیلی بعنوان بخشی از فعالیتهای تحصیلی
لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته جامعه شناسی

از

دانشگاه شیراز

شیراز، ایران

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی
امضاء اعضاء کمیته پایان نامه:

دکتر محمد تقی ایمان، استادیار بخش جامعه شناسی (رئیس کمیته)
۱۶۱

دکتر جهانگیر جهانگیری، استادیار بخش جامعه شناسی
دکتر حبیب احمدی، استادیار بخش جامعه شناسی

اسفند ماه ۱۳۷۹

۳۸۸۸۲

تقدیم به مادر، گوهر گرانمای زندگی

همسر و فرزندان، یاران صبورم

روح بلند پدر و فرزند روانشادم

سپاسگزاری

من لم یشکر المخلوق و لم یشکر الخالق

استاد معظم جناب آقای دکتر ایمان که دلسوزانه، هم زحمت هدایت و راهنمایی این مطالعه را بر دوش کشید و هم لحظه‌ای از ارشاد و تشویق و حمایت‌های علمی و فراتر فرو نگذاشت. بی‌شک بدون تشویقها و حمایت‌های ایشان این کار میسر نبود. همچنین وامدار تدبیر اساتید معظم آقایان دکتر جهانگیری و دکتر احمدی . می‌باشم.

نمی‌توان از زحماتی که برادران عزیزم، آقایان داود حسینی، علی خون چمن، یزدانپور، خسروی، محمدی، باقری، بالیده، ویسی، جعفر زاده، امیری، ملکی متحمل شده‌اند به سادگی گذشت. لذا ضمن آرزوی توفیق و بهروزی برای یکایک این عزیزان، صمیمانه از بذل محبت های بیدریغ آنان سپاسگزارم.

چکیده

بررسی عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر فرهنگ سیاسی مورد مطالعه:

دانشجویان دوره کارشناسی روزانه دانشگاه تهران

توسط :

رضا بیات ریزی

دلایل بسیاری برای اهمیت مطالعه درباره دانشجویان می توان برشمرد، آنها هم ذهنیت واقعی جامعه را منعکس می کنند و هم امور مهم و بعضاً پستهای کلیدی آینده را اشغال خواهند کرد. این مطالعه جهت شناخت الگوی فرهنگ سیاسی حاکم بر کنش سیاسی دانشجویان و یافتن عوامل تأثیر گذار بر آن با هدف تعیین مهمترین متغیر، انجام گرفته است.

جامعه آماری دارای فراوانی ۱۶۸۳۰ نفر در ۵ شاخه، علوم ریاضی - کشاورزی - علوم پایه - هنر و علوم انسانی بوده که بر اساس فرمول کوکران نمونه‌ای معادل ۳۷۶ نفر بصورت سهمیه‌ای در هر رشته و با توجه به جنسیت برای آزمون میدانی در نظر گرفته شد. اطلاعات مربوطه توسط پرسشنامه جمع‌آوری و در محیط SPSS تحلیل شد. بخش نظری مطالعه از نظام کنش پارسونز و نیز تحقیق آلموند و وربا در مطالعه تطبیقی ۵ کشور الهام گرفته است.

رابطه متغیرهایی مانند احساس کارآیی سیاسی، افتخار و مباهات ملی، آگاهی سیاسی، اعتماد به نظام سیاسی، ارزیابی عملکرد نهادها و سازمانها، ارزیابی عملکرد نظام سیاسی، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، جامعه‌پذیری در طول زندگی، علاقه خانواده به

مسایل سیاسی، جامعه‌پذیری در دانشگاه، رسانه های داخلی، نوع قرائت از دین، قوم گرایی، عام گرایی - خاص گرایی، ماهیت گرایی - عملکرد گرایی و تبعیت از نظام با متغیر وابسته به اثبات رسید.

در تحلیل رگرسیون چند متغیره، به ترتیب متغیرهای جامعه‌پذیری در طول زندگی، ارزیابی عملکرد نظام سیاسی، مشارکت سیاسی، نوع قرائت از دین، آگاهی سیاسی، قوم گرایی، عملکرد گرایی - ماهیت گرایی، جامعه‌پذیری در دانشگاه و گرایش به دموکراسی وارد معادله گردیده و حدود ۵۰ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین کردند. نوع قرائت از دین، قوم گرایی و متغیر الگوئی ماهیت گرایی و عملکرد گرایی نسبت به سازه نظری تأثیر مخالف دارند.

۱۸/۶ درصد دانشجویان در الگوی فرهنگ سیاسی مشارکتی، ۴۵/۵ درصد در الگوی ترکیبی تبعی - مشارکتی و ۳۵/۹ درصد در الگوی فرهنگ سیاسی با وضعیتی بیگانه از نظام قرار می‌گیرند. در حالیکه این گروه آخر مشخصه‌هایی را بروز می‌دهند که می‌توان آنها را بعنوان مشارکت جویان بالقوه تلقی کرد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ز	فهرست جداول
ص	فهرست اشکال
	فصل اول:
۱	۱-۱- مقدمه
۴	۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق
۶	۳-۱- اهداف تحقیق
	فصل دوم:
۸	۱-۲- مقدمه
۱۳	۲-۲- مرور بر تحقیقات داخلی
۲۱	۳-۲- مرور بر تحقیقات خارجی
	فصل سوم:
۱۰۶	۱-۳- چارچوب نظری
	فصل چهارم:
۱۵۱	۱-۴- روش پیمایش
۱۵۲	۲-۴- ابزار جمع آوری اطلاعات
۱۵۲	۳-۴- تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۵۳	۱-۳-۴- جدول یک بعدی
۱۵۳	۲-۳-۴- کای اسکوتر
۱۵۳	۳-۳-۴- ضریب توافقی کرامر
۱۵۴	۴-۴- شاخص سازی
۱۵۵	۵-۴- نحوه طبقه‌بندی
۱۵۶	۶-۴- طیف‌سازی

۱۵۷	۷-۴- قابلیت اعتماد ابزار اندازه گیری
۱۵۸	۸-۴- پیش آزمون پرسشنامه
۱۵۹	۹-۴- تعاریف نظری و عملی متغیرها
۱۵۹	۱-۹-۴- متغیر وابسته
۱۶۲	۲-۹-۴- متغیرهای مستقل
۱۶۲	۱-۲-۹-۴- پایگاه اقتصادی - اجتماعی
۱۶۴	۲-۲-۹-۴- جامعه پذیری
۱۶۵	۱-۲-۲-۹-۴- عامل خانواده
۱۶۶	۲-۲-۲-۹-۴- عامل مدرسه
۱۶۶	۳-۲-۲-۹-۴- عامل دانشگاه
۱۶۷	۴-۲-۲-۹-۴- عامل رسانه‌ها
۱۶۹	۳-۲-۹-۴- تربیت مدنی
۱۷۰	۴-۲-۹-۴- خانواده سیاسی
۱۷۰	۵-۲-۹-۴- اعتماد سیاسی
۱۷۱	۶-۲-۹-۴- اعتماد اجتماعی
۱۷۱	۷-۲-۹-۴- مشارکت سیاسی
۱۷۳	۸-۲-۹-۴- احساس کارآیی سیاسی
۱۷۳	۹-۲-۹-۴- گرایش به دموکراسی
۱۷۴	۱۰-۲-۹-۴- آگاهی سیاسی
۱۷۵	۱۱-۲-۹-۴- افتخار (غرور) ملی
۱۷۵	۱۲-۲-۹-۴- قرائت‌های متکثر از دین
۱۷۸	۱۳-۲-۹-۴- مبنای مشروعیت
۱۷۹	۱۴-۲-۹-۴- ارزیابی عملکرد نظام
۱۸۰	۱۵-۲-۹-۴- قومیت
۱۸۱	۱۶-۲-۹-۴- قوم‌گرایی
۱۸۱	۱۷-۲-۹-۴- متغیرهای الگویی
۱۸۳	۱-۱۷-۲-۹-۴- عام‌گرایی - خاص‌گرایی
۱۸۳	۲-۱۷-۲-۹-۴- دستاورد - ماهیت
۱۸۴	۳-۱۷-۲-۹-۴- ویژه - پخش (پراکندگی)
۱۸۴	۴-۱۷-۲-۹-۴- جمع‌نگر - خودنگر
۱۸۴	۳-۹-۴- جامعه آماری
۱۸۴	۴-۹-۴- تعیین حجم نمونه و شیوه نمونه‌گیری

فصل پنجم :

۱۸۵	۱-۵-۱- توصیف داده‌ها
۱۸۵	۱-۱-۵- سن
۱۸۶	۲-۱-۵- جنسیت
۱۸۶	۳-۱-۵- وضع تأهل
۱۸۶	۴-۱-۵- نوع مذهب
۱۸۷	۵-۱-۵- طبقه اجتماعی
۱۸۷	۶-۱-۵- قومیت
۱۸۸	۷-۱-۵- میزان قوم‌گرایی
۱۸۹	۸-۱-۵- وضع اشتغال
۱۸۹	۹-۱-۵- نوع فرهنگ سیاسی
۱۹۱	۱۰-۱-۵- متغیرهای الگویی
۱۹۱	۱۱-۱-۵- متغیرهای الگویی
۱۹۱	۱۲-۱-۵- جامعه‌پذیری
۱۹۲	۱۳-۱-۵- میزان استفاده از رسانه‌ها
۱۹۳	۱۴-۱-۵- فرهنگ سیاسی به تفکیک رشته
۱۹۴	۲-۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۹۴	۱-۲-۵- الگوی فرهنگ سیاسی
۱۹۶	۲-۲-۵- فرهنگ سیاسی و میزان اعتماد اجتماعی
۱۹۷	۳-۲-۵- فرهنگ سیاسی و میزان احساس کارآیی سیاسی
۱۹۸	۴-۲-۵- فرهنگ سیاسی و میزان مشارکت سیاسی
۱۹۹	۵-۲-۵- فرهنگ سیاسی و میزان افتخار ملی
۲۰۰	۶-۲-۵- فرهنگ سیاسی و میزان آگاهی سیاسی
۲۰۱	۷-۲-۵- فرهنگ سیاسی و میزان اعتماد به نظام سیاسی
۲۰۳	۸-۲-۵- فرهنگ سیاسی و ارزیابی از عملکرد نهادها
۲۰۴	۹-۲-۵- فرهنگ سیاسی و ارزیابی از عملکرد نظام
۲۰۶	۱۰-۲-۵- فرهنگ سیاسی و گرایش به دموکراسی
۲۰۶	۱۱-۲-۵- فرهنگ سیاسی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی
۲۰۸	۱۲-۲-۵- فرهنگ سیاسی و جامعه‌پذیری در طول زندگی
۲۰۹	۱۳-۲-۵- فرهنگ سیاسی و جامعه‌پذیری در خانواده
۲۱۱	۱۴-۲-۵- الگوی فرهنگ سیاسی و میزان علاقمندی خانواده به سیاست
۲۱۲	۱۵-۲-۵- الگوی فرهنگ سیاسی و شیوه جامعه‌پذیری دبیرستان

۲۱۴	۱۶-۲-۵- فرهنگ سیاسی به تفکیک تربیت مدنی
۲۱۵	۱۷-۲-۵- فرهنگ سیاسی و شیوه جامعه پذیری دانشگاه
۲۱۶	۱۸-۲-۵- فرهنگ سیاسی و استفاده از رسانه‌های داخلی
۲۱۸	۱۹-۲-۵- فرهنگ سیاسی و استفاده از رسانه‌های خارجی
۲۱۸	۲۰-۲-۵- فرهنگ سیاسی و نوع قرائت از دین
۲۲۰	۲۱-۲-۵- فرهنگ سیاسی و گرایش به مشروعیت نظام
۲۲۱	۲۲-۲-۵- فرهنگ سیاسی و میزان قوم‌گرایی
۲۲۲	۲۳-۲-۵- فرهنگ سیاسی و متغیر عام‌گرایی - خاص‌گرایی
۲۲۴	۲۴-۲-۵- فرهنگ سیاسی و متغیر الگویی ماهیت - دستاورد
۲۲۵	۲۵-۲-۵- فرهنگ سیاسی و میزان تابعیت از نظام سیاسی
۲۲۶	۳-۵- تحلیل چند متغیره
۲۲۷	۱-۳-۵- ارزیابی معادله پیش بینی به روش مرحله به مرحله (s tepwise)

فصل ششم :

۲۳۱	خلاصه و نتیجه‌گیری
۲۴۱	محدودیتها و پیشنهادها
۲۴۲	فهرست منابع

پیوستها

پرسشنامه

چکیده به زبان انگلیسی

فهرست جداول

صفحه

عنوان

- جدول (۱-۲): عناصر فرهنگی دموکراسی غرب در مقایسه با فرهنگهای ایران و کره ۹۳
- جدول (۲-۲): تاثیر عوامل فرهنگی بر عملکرد نظام اقتدارگرا ۹۴
- جدول (۳-۲): نگرشها و نتایج ۹۴
- جدول (۴-۲): توزیع درصد بیگانه‌ستیزی با احساس ناامنی ۹۸
- جدول شماره (۱-۳): نمایش انواع مختلف فرهنگ سیاسی ۱۳۳
- جدول (۱-۴): نمایش توزیع فراوانی پاسخگویان مرحله پیش‌آزمون بر حسب جنس و گروه تحصیلی ۱۵۹
- جدول (۲-۴): نتایج تحلیل خوشه‌ای برای طبقه بندی فرهنگ سیاسی ۱۶۱
- جدول (۳-۴): تحلیل عامل چرخش نیافته (Rotated Factor Matrix) برای متغیرهای پایگاه اقتصادی اجتماعی ۱۶۳
- جدول (۴-۴): تحلیل خوشه‌ای برای طبقه‌بندی پاسخگویان بر حسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی ۱۶۴
- جدول (۵-۴): تحلیل عامل چرخش یافته برای متغیرهای استفاده از رسانه‌ها ۱۶۸
- جدول (۶-۴): نتایج تحلیل خوشه‌ای برای طبقه‌بندی میزان استفاده از رسانه‌های داخلی و میانگین نمره هر گروه ۱۶۸
- جدول (۷-۴): نتایج تحلیل خوشه‌ای برای طبقه‌بندی میزان استفاده از رسانه‌های خارجی و میانگین نمره هر گروه ۱۶۹
- جدول (۸-۴): توزیع فراوانی جامعه و نمونه آماری بر حسب جنس و به تفکیک رشته تحصیلی ... ۱۸۴
- جدول (۱-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن ۱۸۵
- جدول (۲-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت ۱۸۶
- جدول (۳-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل ۱۸۶
- جدول (۴-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع مذهب ۱۸۷
- جدول (۵-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب طبقه اجتماعی ۱۸۷
- جدول (۶-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب قومیت ۱۸۸
- جدول (۷-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان قوم گرایی ۱۸۸
- جدول (۸-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شغل به تفکیک جنس ۱۸۹

- جدول (۹-۵) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک جنس ۱۸۹
- جدول (۱۰-۵) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب متغیر های الگویی ۱۹۰
- جدول (۱۱-۵) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب متغیر های الگویی ۱۹۱
- جدول (۱۲-۵) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جامعه پذیری ۱۹۲
- جدول (۱۳-۵) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان استفاده از رسانه ها ۱۹۲
- جدول (۱۴-۵) توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فرهنگ سیاسی به تفکیک رشته ۱۹۳
- جدول (۱۵-۵): توزیع فراوانی دانشجویان بر حسب الگوی فرهنگ سیاسی ۱۹۴
- جدول (۱۶-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع فرهنگ سیاسی و میزان اعتماد اجتماعی ۱۹۶
- جدول (۱۷-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فرهنگ سیاسی و میزان احساس کارایی سیاسی ۱۹۷
- جدول (۱۸-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک میزان مشارکت سیاسی ۱۹۸
- جدول (۱۹-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک میزان افتخار ملی ۱۹۹
- جدول (۲۰-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فرهنگ سیاسی به تفکیک میزان آگاهی سیاسی ۲۰۰
- جدول (۲۱-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فرهنگ سیاسی و اعتماد به نظام سیاسی ... ۲۰۲
- جدول (۲۲-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع فرهنگ سیاسی و ارزیابی از عملکرد نهادها ۲۰۳
- جدول (۲۳-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فرهنگ سیاسی و ارزیابی از عملکرد حکومت ۲۰۵
- جدول (۲۴-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک گرایش به دموکراسی ۲۰۶
- جدول (۲۵-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک پایگاه اقتصادی - اجتماعی ۲۰۷
- جدول (۲۶-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فرهنگ سیاسی به تفکیک جامعه پذیری در طول زندگی ۲۰۸
- جدول (۲۷-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فرهنگ سیاسی به تفکیک جامعه پذیری در خانواده ۲۰۹
- جدول (۲۸-۵): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک خانواده سیاسی ۲۱۲

- جدول (۵-۲۹): توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک
 ۲۱۲ شیوه جامعه‌پذیری در دوره دبیرستان
- جدول (۵-۳۰): توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک
 ۲۱۴ تربیت مدنی
- جدول (۵-۳۱): توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب فرهنگ سیاسی به تفکیک
 ۲۱۵ شیوه جامعه‌پذیری در دانشگاه
- جدول (۵-۳۲): توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب فرهنگ سیاسی به تفکیک
 ۲۱۷ میزان استفاده از رسانه‌های داخلی
- جدول (۵-۳۳): توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک
 ۲۱۸ میزان استفاده از رسانه‌های خارجی
- جدول (۵-۳۴): نمایش رابطه الگوی فرهنگ سیاسی با نوع قرائت از دین
 ۲۱۹
 جدول (۵-۳۵): توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب فرهنگ سیاسی به تفکیک گرایش
 ۲۲۰ به نوع مشروعیت نظام سیاسی
- جدول (۵-۳۶): توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب نوع فرهنگ سیاسی
 ۲۲۱ به تفکیک میزان قوم‌گرایی
- جدول (۵-۳۷): نمایش رابطه متغیر الگوی عام‌گرایی - خاص‌گرایی با الگوهای فرهنگ سیاسی
 ۲۲۳
 جدول (۵-۳۸): توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب نوع فرهنگ سیاسی به تفکیک
 ۲۲۴ متغیر الگوی ماهیت - دستاورد
- جدول (۵-۳۹): توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب نوع فرهنگ سیاسی
 ۲۲۵ به تفکیک میزان تبعیت از نظام
- جدول (۵-۴۰): عناصر ماده ۹ متغیره (روش stepwise)
 ۲۲۹
 جدول (۵-۴۱): عناصر اساسی تحلیل چند متغیره به روش مرحله به مرحله
 ۲۳۰ برای پیش‌بینی متغیر وابسته

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۱۲۰	شکل ۱-۳ : واحدهای کنش اختیاری
۱۲۷	شکل ۲-۳: انواع سوگیری با متغیرهای الگوئی پارسونز
۱۲۸	شکل ۳-۳ : رابطه متغیرهای الگوئی با نوع جهت‌گیری از نظر پارسونز
۱۴۸	شکل ۴-۳ : تصور پارسنز از کنش، تعامل و نهادینه کردن
۱۷۲	شکل ۱-۴ : سلسله مراتب مشارکت سیاسی

فصل اول

طرح مسأله

۱-۱- مقدمه

انسان از دیر باز به این باور رسیده است که برای رفع حوائج مادی و غیر مادی خود به صورت جمعی زندگی کند. بدین لحاظ در گروه‌هایی مانند: کلان، قبیله، خویشاوندان، خانواده، گروه دوستان، انجمنها، احزاب و گروه‌های علمی و صنفی، حتی ملت و غیره گرد آمده است. پیش شرط این انسجام و یکپارچگی، داشتن علایق و گرایشات و مشترکات فرهنگی و ارزشی و درنهایت پیروی از الگوهای خاص رفتاری و کنشی است. افراد بدلیل آنکه بتوانند در کنش بادیگران شرکت کنند و یا اینکه بتوانند اعمال فرد یا افراد متقابل را پیش بینی کنند نیازمند آنند که طبق قواعد خاص پذیرفته شده عمل کنند در اینجاست که کنش متقابل صورت می‌گیرد. اما چرا افراد به شیوه‌های معینی رفتار می‌کنند و چرا بعضی گرایشات یا مواضع با بعضی گرایشات دیگر متفاوت است. چرا بعضی به تشکیل دستجات و گروه‌ها علاقمندند و بعضی نه؟ چطور است که بعضی در رأی گیری و انتخابات شرکت می‌کنند و بعضی نمی‌کنند؟ چرا بعضی بی تفاوتند؟ چه عواملی در ایجاد رفتارهای خاص نقش دارد؟

برای بررسی مسائل و سوالات فوق و سوالات شبیه آن باید دانست که افراد در ارتباط با دیگری یا دیگران کنشهایی صورت می‌دهند و مواضعی دارند و بدینگونه شبکه‌ای از ارتباطات است که نظام اجتماعی را خلق می‌کند. الگوهای فرهنگی به کنش افراد ساخت می‌دهند. بنابراین آنچه اینجا اهمیت پیدا می‌کند این الگوهای فرهنگی هستند، چه بدون آنها جامعه دچار بی‌سازمانی اجتماعی گشته و به از هم‌گسیختگی منجر می‌شود، چون هیچ کس دیگری را درک نکرده و قادر به برآوردن انتظارات متقابل نمی‌شود.